

Geografisk exkursion Mälardalen och Bergslagen!

Resan sker i abonnerad buss. Övernattning i Herrfallets stugby. Middag och frukost ingår. Preliminär kostnad 1700 kr för medlemmar i Geografilärarnas riksförening, 1900 kr övriga. Datum ej bestämd, troligtvis lördag-söndag i augusti.

För intresseanmälan, fyll i länk:

<https://forms.gle/tTen8MvFQW8HuZtb6>

Temat för resan: att söka geografiskt ”avkoda” en mosaik av olika natur- och kulturlandskap i regionerna Mälardalen och Bergslagen – om utvecklingsprocesser och samband mellan natur och kultur i rum och tid. Diskussion kring geografifämnet och dess ämnesdidaktik.

Resan syftar till att exemplifiera och utifrån olika geografiska perspektiv diskutera utvecklingen av två för Sveriges historia och välstånd viktiga identitetsregioner: Mälardalen och Bergslagen. Vidare frågor kring koppling dem emellan: ”vad har hänt, var, när och varför just där ...?” Detta med fokus på systemsyn på samspel (och motspel) i rum och tid mellan naturmiljö, samhälle och människans verksamhet.

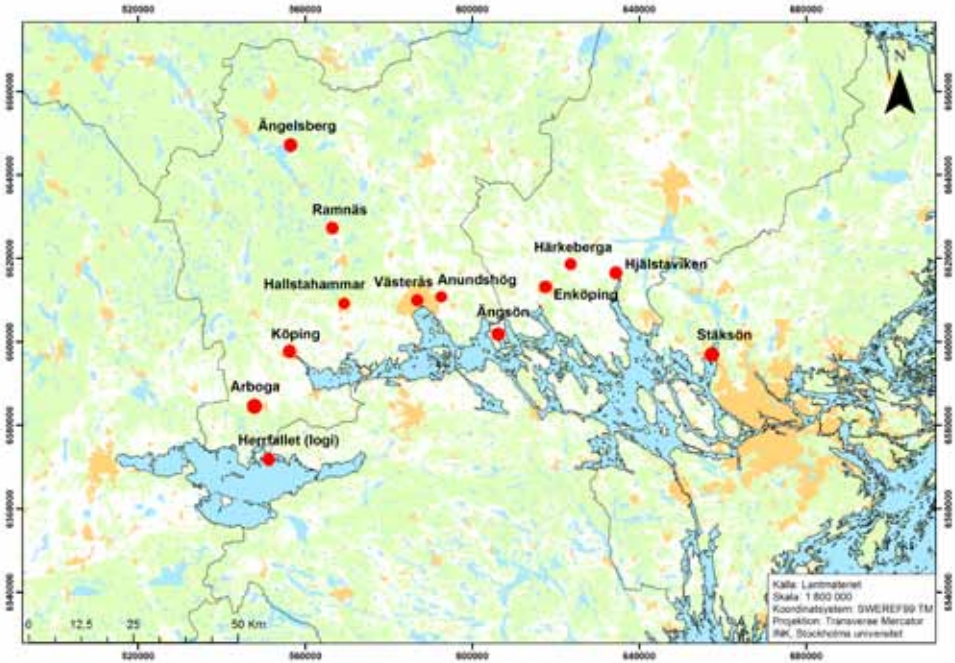
Båda områdena har bebotts och nyttjats av människan under ca 6000 år. Människan har använt och omvandlat naturlandskapet över tid för sina tidsbundna behov och utifrån de naturgivna förutsättningarna i respektive område och plats. En social organisation och ett kulturlandskap har successivt, och ibland språngartat utvecklats från förhistorisk tid fram till dagens mosaik av olika landskap. Utvecklingen regionalt

och lokalt av jordbruk, skogsbruk, bergsbruk och industrinäringar samt transportnät, kultplatser, handelsplatser och centralorter har satt sina spår i de olika landskapen. Och reminiscenser av utvecklingen under olika tidsperioder finns kvar och kan identifieras och förstås när de ”geografiska glasögonen” är på! Under resan ges exempel på, och diskuteras natur- kulturlandskapets utveckling lokalt och regionalt. Det ges även utrymme för att diskutera didaktiska frågor kopplat till kursplanernas intentioner och undervisning i geografi i grundskolan och i gymnasiet.

Översiktlig Resrutt

Dag 1 ”Förhistoriska och medeltida Mälardalen; naturlandskapets omvandling till ett kulturlandskap”

- Avresa från Frescati, Stockholms universitet. Till **Stäksön** och besök vid **St Eriks borg** ”Biskoparnas borg”, exempel på begreppet *strategiskt läge*. Borgen var en av de viktigaste befästningarna i Mälardalen under medeltiden; ett strategiskt ”lås” för transporter in i Mälaren och upp till Uppsala och Sigtuna. Borgen spelade en stor roll i samband med danska kungen Kristian II:s övertagande av Sverige och Stockholms blodbad 1520. Exempel på naturlandskapet i östra Mälardalen, ”sprickdalslandskap” och glacialt landskap under HK. Väg-museum: infrastrukturens utveckling från 1600-talet till 1800-talet, 1900-talet och 2000-talet.
- **Busstur** från Stäksön till Hjälstaviken; från tätortsnära brutet sprickdalslandskap till peneplaniserat jordbrukslandskap.

Översiktlig exkursionsrutt.

- **Hjälstaviken.** Jordbrukslandskapet och dess förändring över tid och om värden i landskapet. Om ”Stormälaren” och våtmarker och betydelsen av strandförsjutning samt orsaker och konsekvenser av sjösänkningarna på 1800-talet. Att värdera landskap och skyddsvärda landskap. Höga biologiska värden och viktig fågellokal samt viktigt kulturarv – för vad och för vem? Exempel på frälsejord och betydelsen av adelns markägande i Mälardalen.
- Till **Härkeberga kyrka.** Landskapsförändring – det agrara landskapet innan och efter skiftesreformerna. Bevarad bystruktur typisk för 1700-talets centralsvenska gårdstyp. Välkänd medeltida kyrka, uppfördes 1280 – 1310, med fantastiska väl-

bevarade väggmålningar av Albertus Pictor från slutet av 1400-talet; anses vara hans främsta bevarade verk.

Lunch

- Till Enköping via **Sparrsätra** (ej stopp). Jordbruksområde och historiskt viktig plats, stora slaget vid Sparrsätra 1247 som, i princip, är platsen för Sveriges grundande som samlad nation.
- **Enköping.** Exempel på tätort som grundades under förhistorisk tid. Om platsens *relativa läge* – den viktiga ”trenigheten” i Mälardalen. En tätort som växt fram där en *rullstensås* sammanstrålar med ett *vattendrag* som mynnar ut i *Mälaren*. Viktig för handeln, tillverkningsindustri, innovation av kunskap; ”Trädgårdsstaden” och ”Sveriges

Hjälstaviken 2002.08.19

Hjälstaviken 2010.06.06

Hjälstaviken 2008.12.31

Hjälstaviken 2012.04.04

Exempel på exkursionslokal, natur- och kulturlandskapets förändring vid Hjälstaviken.

närmsta stad”. Modern miljöplanering i tätorter: kort stopp vid Vattenparken, exempel på ett modernt naturligt ekologiskt sätt att rena dagvatten.

- **Engsö slott.** Äldsta bevarade slottsbyggnaden i Mälardalen. Relativt väl bevarad ”slottslandskap” med omfattande ekdungar och ädellövträd. Högadeln och slottslandskapet satte stor prägel på Mälardalen såväl socialt, ekonomiskt som ekologiskt under medeltiden och stormaktstiden. Koppling till kristnandet och dess betydelse för omvandlingen av landskapet. Intressant kyrkobyggnad och relationen adel-kyrkan.
- **Anunds hög.** Badelundaåsen – Sveriges längsta rullstensås. ”Wästra Aros” – ett av Sveriges största fornlämningsområden. Anunds hög större än Uppsala högar. Viktig kultplats i den tidiga Mälardalen.

Om paleogeografi och det forntida landskapet och de tidiga kulturen, framväxt av en social organisation.

Fika!

- **Till Herrfallet.** www.herrfallet.se
- Gemensam middag och frukost. Herrfallet ligger mycket vackert precis vid Hjälmarens, möjlighet till bad och bastu.

Dag 2. ”Industrialisering och det framväxande moderna Mälardalen och Bergslagen”

- **Arboga – och det relativa läget.** Väl bevarad träbebyggelse. Betydelsefull stad under medeltiden. Viktig industristad tidigt 1900-tal med betydelsefullt relativt läge i Arbogaån och till gruv-, bruksområdena norr om Arboga. Exempel på utvecklingen i dag av tätort ”på landet”.

- Till Bergslagen och **stora skogsbrandområdet** (2014) Västmanland. Passerar Norrlandsterrängens gräns och upp till vågig bergkullterräng med skogsbygd och industriorter. Om det kaotiska brandförloppet augusti 2014, brandbekämpningen och vad som hände efter branden. Om sårbara samhället och utveckling av ”coping” och krisberedskap idag; vad har man lärt ...
- Ängelsbergs bruk – UNESCO:s världsarv. Välbevarad typisk bruksmiljö med herrgård och masugn, stånghammare etc. Om gentrifierade bruksorter och livsstilsboende.

Lunch

- **Skultuna Messingsbruk.** Välbevarad bruksort och bruksmiljö. Turismgeografi, platsen har kommersialiserats och blivit en viktig turistdestination; besök på outletbutiken, café, museum.
- **Västerås** – Industristaden. Varför blev Västerås Mälardalens största stad utanför Stockholm? Om gamla Västerås med slottet, kopplingen till forntida Västra Aros och nya Västerås med gentrifierade hamnområden omfattande industri, högskola, residentsstad.

Åter till Stockholm och Frescati **ca kl 18**